

PUBLIC ADMINISTRATION

**«ПОЛІТИЧНА КРИМІНОЛОГІЯ» О. М. БАНДУРКИ
– ВІДПОВІДЬ НА АБЕРАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ
СВІДОМОСТІ В ІСТОРІЇ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ НОВІТНЬОЇ УКРАЇНИ**

Колесникова О. В., канд. пед. наук

*Україна, Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України*

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31102018/6188

ARTICLE INFO

Received: 12 August 2018
Accepted: 07 October 2018
Published: 31 October 2018

KEYWORDS

Ukraine,
O. Bandurka,
political criminology,
criminology,
aberration of political consciousness,
power,
political elite,
political crime.

ABSTRACT

The article is devoted to the monograph "Political Criminology" (2017) of the Ukrainian scientist O. Bandurka. This work is presented as a scientific response to the aberrations of political consciousness that accompany the political and social processes in the modern Ukraine. Within this article are highlighted some individual concepts of the scientist's worldview and are presented his interpretation of the concepts of "power", "political elite", "political crime" etc. from the standpoint of public administration. The potentiality of O. Bandurka's "Political Criminology" outlined as a source for research in the field of Public Administration, Public Administration Theory and History and the other areas of Scientific Knowledge.

Citation: Колесникова О. В. (2018) «Politychna Kryminolohiia» O. M. Bandurky – Vidpovid na Aberatsii Politychnoi Svidomosti v Istorii Derzhavnoho Upravlinnia Novitnoi Ukrainy. *World Science*. 10(38), Vol.2. doi: 10.31435/rsglobal_ws/31102018/6188

Copyright: © 2018 Колесникова О. В. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. У контексті осмислення історичного досвіду державного управління України на сучасному етапі доцільним виглядає звернення до науки філософії та психології. Філософія надає можливість абстрагуватися від реалій сьогодення та уникнути суб'єктивного переживання цих реалій. Психологія (психологічний підхід до осмислення конкретних подій та явищ) може допомогти усвідомити теперішній час та надати «неоціниму допомогу у розв'язанні виникаючих перед суспільством проблем» [9, с. 218]. Особливо, якщо генеза цих проблем криється в абераціях політичної свідомості, що знаходять себе як на рівні «натовпу» (за О.Бандуркою [1; 3]), так і на рівні персоніфікованих носіїв влади.

Абераціями і міфами у площині людської свідомості традиційно переймаються фахівці з культурологічних дисциплін. Знаходять себе аберації і в розвідках з політичної комунікації, де розглядаються як різновид політичного ризику (Г. Карпова). Без уживання терміну, але з позицій суті об'єктивно існуючого явища, аберації політичної свідомості стають предметом вивчення учених-правників в напрямку досліджень сучасного феномену «політична злочинність». Активно це відбувається в російській (Д. Шестаков, І. Лопушанський, ін.) і німецькій (Б.-Д. Маєр, Р. Егг, ін.) науці. В Україні, як зауважує Г. Мешак, «олігархічно-клановий диктат, свавілля та корумпованість чиновників, все більша зосередженість вчених на

власному виживанні гальмують розвиток кримінологічної думки» [8, с. 232]. Проте, дослідження все ж таки здійснюються, зокрема представниками наукової школи академіка О. Бандурки, такими, як А. Блага, І. Богатирьов, В. Греченко, Л. Давиденко, І. Рущенко, ін.

У сучасний контекст наукових розвідок з публічного управління поняття аберації політичної свідомості увійшло з В. Ландсманом. Виходячи із сутнісної характеристики першоджерела та резервів застосування поняття в психології (Д. Стівенсон) та історії (Л. Гумільов), дослідник запропонував аберацію політичної свідомості трактувати як «викривлення соціальної реальності, що виникає в суспільній свідомості внаслідок невірної гносеологічної реконструкції політичних подій і фактів» [7, с. 10]. У такій аберації політична помилка є складовою поняття, а само «викривлення» виступає «неминучим атрибутом суспільних процесів і трансформацій будь-якої держави», - запевняє В. А. Ландсман [7, с. 11]. Не виключенням в цьому сенсі є й Україна.

Аберація політичної свідомості стала візитівкою публічного управління України за часів новітньої історії. До такого висновку підводить знайомство з ґрунтовним доробком останнього десятиріччя академіка Олександра Марковича Бандурки – доктора юридичних наук, державного і громадського діяча, мислителя, на рахунок якого більш за 400 наукових праць в різних напрямках гуманітарного і соціального знання, в галузях юридичної, психологічної, педагогічної науки, в галузі теорії і історії державного управління [6]. Більшість робіт вченого, як показує аналіз, носять міждисциплінарний характер. Є такою, на наш погляд, і його «Політична кримінологія», що вийшла невеликим друком у 2017 р. Монографія ще мало відома в широких колах науковців, не досліджувалась, але викладене в ній заслуговує на особливу увагу.

Мета статті полягає у висвітленні окремих концептів світоглядної позиції О. Бандурки, що знайшли відображення в монографії «Політична кримінологія», та надати уявлення про потенціал доробку для сучасних досліджень у галузях теорії і історії державного управління, публічної політики, філософії і психології політичної науки, механізмів державного управління тощо.

Результати дослідження. Крізь призму аберацій політичної свідомості у своїй «Політичній кримінології» О. Бандурка роз'яснює події та явища останніх років і доводить, що історія політикуму і державного устрою України з початку 1990х рр. – це історія держави, яка за традиційною моделлю побудови управління повинна була б не ототожнювати політику і владу. Але такий процес відбувся. Влада в Україні сьогодні є не від'ємною від політики та прямо залежить від неї. Сама політика виступає акумулятором влади і в більшості своїх проявів є невід'ємною від злочинності. Влада інтенсивно інтегрує із злочинністю, перетворюючи Україну-«соціальну державу» за ідеєю та законотворенням, що апелює до прав людини і громадянина, в державу по факту асоціальну, що живе «за поняттями», а не по законах. Влада і злочинність у масовій політичній свідомості закріпились на сьогодні як синонімічні поняття, запевняє О. Бандурка, бо на індивідуальному рівні влада прийняла злочинність як категорію свого сутнісного існування та способу уникнення відповідальності. З часу набуття Україною незалежності кожна наступна влада в державі бере за правило робити «зłodями» своїх попередників. Проявлялось це при Л. Кучмі, заявило про себе при В. Ющенку. Так було при В. Януковичу, так є при П. Порошенкові. Виникає замкнуте коло, говорить автор, крізь котре немає виходу на траєкторію здорового розвитку в Україні ні системі державного управління, ні громадянським інститутам суспільства. І така аберація не обумовлена лише метою «політичної еліти» «закрепиться во власти, устранив из ее структур всех функционеров прежней власти» (тут і надалі по тексту – мовою оригіналу, - *О.К.*) [4, с. 276]. Відхилення в колективній, масовій свідомості гніздиться в аберациях індивідуальної свідомості конкретних представників влади, міститься в характеристиках цієї «неелітної еліти», «квазіеліти», для якої (звертається О. Бандурка до теорій Х.Ортегі-і-Гасета, Г.Москі, В. Прато, ін.) «плебейство и гнет массы» - основна ознака [4, с.282]. Істинної еліти в державі на сьогодні немає, запевняє вчений. Тому маємо як закономірний наслідок - «низкий уровень жизни в современной Украине, морально-нравственный кризис». «Реально в Украине существует олигархия, при которой некая прослойка владеет основными производственными ресурсами страны и рычагами власти, которая по уровню культурного развития превосходит остальное население разве что в «сухом» и узкопрактическом интеллекте, но никак не в духовности и нравственности, не имеющая и, как правило, не способная не только иметь высокие цели и думать о будущем развитии страны, но и элементарного понимания, что ставя свои личные сверхприбыли выше благополучия общества, которым она правит, она закладывает на завтра мину под себя же, то есть, лишает будущего не только окружающих, но и себя» [4, с.280].

Істинній еліті, апелюючи до світового досвіду стверджує О. Бандурка, властива «способность брать на себя ответственность за судьбы данного общества либо какой-то из сфер его жизни и деятельности, начиная с политической и заканчивая духовной» [4, с.278]. В новітній Україні, якщо і зустрічаються такі представники у владі, їх, на жаль, обмаль. І вони, володіючи

певним набором одних якостей «істинності», переважно розгублюють інші або, надані і придбані істинні свої якості професійних управлінців навмисно не демонструють, ретельно ховають, щоб не опинитися у вимушеній самоізоляції або щоб не бути виведеними з «клану».

Клановість – ще одна ознака примітивної «неелітної еліти» сучасної України, звертає увагу О. Бандурка. Саме за принципом клановості владна квазіеліта вибудовує зв'язки на різних рівнях управління державою та суспільством. У результаті таких її дій політична боротьба в країні за владу є боротьбою кланів між собою на різних рівнях. І що характерно, не тільки в періоди передвиборчих кампаній, а безперервно. На таких засадах істинно державницькі завдання ігноруються, державницьке мислення нівелюється. Мотивом «кланових» управлінців виступають тільки-но власні інтереси (економічні, передусім). Ці інтереси віддалено можуть перетинатися з інтересами більшості («мас»), але вибірково, і можуть штучно актуалізуватися в передвиборчі періоди задля отримання провладною політичною силою «собственного электората» [4, с. 287].

«Посредственности» буквально «окупили» сьогоднішню українську правлячу «еліту», ділиться спостереженнями автор. І вона із задоволенням свої рої поповнює «своими подобями», які опиняються поряд з «сильними світу цього» не за кваліфікаційно-професійною, зрозуміло, відповідністю, а лише за такими критеріями, як «родство, богатство, зависимость, личная преданность и коррупционные связи» [4, с.286]. «Маси», в свою чергу, підпадають примусово-добровільно (див. главу 15 «Черный пиар в преступной политике») під вплив такої квазіеліти, що достатньо впевнено розмістилася на всіх гілках влади, та готові «поддерживать своих выдвиненцев в этой глобальной политико-экономической игре», до котрої самі не мають ніякого відношення [4, с.287].

«Маси» сьогодні викликають багато питань, зауважує О. Бандурка, якщо врахувати, що давно існують авторитетні теорії про їх особливу значущість і роль. Однак, як слушно висловився Д. Лейерман (звертається до іншого відомого вченого автор), недотримання державою (владою) закону, починаючи з розподілу влади і повноважень, зазвичай пробачається суспільством або зовсім не помічається, оскільки закріпленою в свідомості мас є точка зору, що не можна очікувати від держави (влади) підпорядкування тим нормам, які є незручними для неї або які не відповідають потребам часу. Правляча еліта може (повинна), впевнений її «електорат», використовувати владу для підтримки правопорядку, навіть якщо в процесі цього і порушується закон. «Население гораздо более снисходительно относится к уголовно наказуемому поведению стоящих у власти, чем обычных преступников», - додає О. Бандурка [4, с.191].

За дослідженням вченого, боротьба за владу в історії державного управління новітньої України залишається тією площиною координат, де гостро актуалізується політичний злочин. Влада як мета і мотив виступає провокаційним фактором політичних злочинів, які, в свою чергу, віддзеркалюють аберації у свідомості персоніфікованих і колективних суб'єктів її набуття. Ці аберації тягнуть за собою вчинки і рішення представників влади, протиправні за своєю сутністю. Парадоксальна закономірність у тому, що навіть без безпосереднього здійснення політичних злочинів певні дії влади і закони, які вона приймає, служать і можуть служити фактором, що визначає рівень злочинності в цілому в суспільстві. Влада може як протидіяти злочинності, так і творити її – свідомо або несвідомо, прямо чи опосередковано. І це є темою для досліджень в спеціальній науковій галузі – кримінології. З позицій публічного управління на увагу в даному контексті заслуговує безпосередня взаємодія представників влади і представників злочинного світу, «поскольку даже в тех случаях, когда между ними ведется борьба, «линия фронта» обычно не является чем-то непроницаемым и непреодолимым, а потому не исключает параллельно существующего своеобразного сотрудничества, могущего иметь различные формы и характер» [4, с.195]. Подібне явище можемо спостерігати протягом історії існування всього людського суспільства. Новітня історія України не є виключенням (Глава 9. «Власть и политическая преступность: взаимосвязь и взаимодействие»).

Владний суб'єкт політичного злочину – це завжди «спеціальний суб'єкт», виводить О. Бандурка. Подоба політичного злочинця не має сталих параметрів та індикаторів. Це ускладнює його розпізнання як з боку тих, хто повинен протидіяти політичній злочинності, так і з боку тих, хто виступає лише спостерігачем політичного злочину (відкритого чи латентного). Звідси, неоднозначність сприйняття політичного злочинця й полярне сприйняття його дій. Приміром, «подпольщики, партизаны, борющиеся за освобождение своей страны, властью объявляются преступниками, а народом воспринимаются как герои-патриоты» [4, с.184], ін.

Соціальна група (угруповання, прошарок населення), що підтримує ідеологію політичного злочинця, по факту підтримує його безпосередньо в здійсненні злочину. Адже підтримує здебільшого несвідомо, дистанцюючись при цьому від безособової жертви, об'єкта

ненависті або неприйняття. Тут в дію вступають певні механізми впливу на колективну (масову) підсвідомість через технологічно вивірене звернення до свідомості та вплив на неї (глава 15 «Черный пиар в преступной политике»). Політичний злочинець особисто, як ні парадоксально, апелює передусім саме до свідомості групи (мас). Себе ж сприймає як політичного пророка, такого собі месію. Політичний злочинець завжди на поверхню «руководствуется альтруистическими мотивами. Он твердо убежден в искренности и справедливости своих политических пристрастий, полностью отдаваясь своим идеологическим принципам, свято верит в свою правоту и непогрешимость» [4, с.185]. Такий політичний злочинець є характерним і для нашого часу. І переслідує він лише власні корисні цілі. Злочинець від політики йде на злочин або заради слави, або заради сенсації, або заради кар'єри. Така людина є особливо небезпечною, оскільки під її маскою ідеаліста, яку вона надягає на себе час від часу для задоволення потреби мас, заряджених «хворобою «відхилення», криється міцна злочинна активність, спроможна до реалізації у будь-яку мить за певних сприятливих умов (глава 8 «Субъект политического преступления»).

Чи можна все ж таки розпізнати політичного злочинця? Чи можна протидіяти політичній злочинності? Можна, відповідає О. Бандурка (глава 16 «Противодействие политической преступности»). Ї у цьому не меншу роль за спеціальну «силу» (правоохоронні органи) повинна відігравати громадська сила. Вона набуває в наш час особливої значущості. Але тільки у випадку, коли є націленою на колективно усвідомлену загальносоціальну протидію політичній злочинності в різних її проявах та уникнула свідомого або несвідомого перетворення себе в інструмент злочину (глава 14 «Титушки» и «активисты» в криминальной политике»). Загальносоціальна протидія політичній злочинності в ідеалі можлива. І - з перспективою реальних результатів, якщо відбуватиметься «эффективное функционирование всех позитивных институтов социального правового государства, каким в соответствии с Конституцией является Украина» [4, с.385]. Певною силою в цьому сенсі володіє і кожний окремий громадянин держави. Він може виступати визначальним суб'єктом протидії політичній злочинності, якщо його природні якості, рівень розвинутої мислення, аналіз і синтез думки перевищує той середньостатистичний показник сучасної «більшості», на який «розраховує» злочинець – представник політичної квазіеліти. Такий індивідуальний суб'єкт протидії політичній злочинності Україною на сьогодні загублений. Не остання причина тому – тоталітарна спадщина (глава 10 «Тоталитарный режим как источник политической преступности»).

Чи можна перемогти та ліквідувати політичну злочинність? Ні, відповідає О. Бандурка. Це не вдалося жодному режиму, жодному державному устрою за всю історію людства. Однак протидіяти ефективно політичній злочинності можна і необхідно. «Задача государства и общества в противодействии политической преступности состоит в том, чтобы не допустить расширения сферы ее влияния, ограничить максимально вредные последствия политических преступлений, устранить причины и условия, которые создают питательную почву для политической преступности» [4, с.409].

Висновки. «Політична кримінологія» О. Бандурки – це узагальнена наукова відповідь на аберації політичної свідомості, які сьогодні об'єктивно перешкоджають позитивному розвитку України як держави, супроводжуючи її політичне і суспільне життя. Доробок вимагає від практиків і теоретиків публічного (державного) управління вмотивовано «вчитатися в його рядки, зважити міру їхньої появи на світ» [5], оцінити досвід О. Бандурки – «переконаного українського державника» [5], громадського і політичного діяча («нечастої обставини у верхніх чиновницьких ешелонах!»), як слушно висловився в 2013 р. В. Брюгген [5]), щоб переконливо і обґрунтовано все ж таки спростувати його формулу-постулат «концентрированного вида в двух словах» про те, що уся гама відношень держави, суспільства і людини вміщується у системні відносини «преступности и власти, власти и преступности» [2, с. 3]. І це стане найдорожчим подарунком вченому і практику, «щирому патріоту України» [5], якому болить за державу і мріється про її квітуче майбутнє.

Перспективними виглядають розвідки щодо особистого внеску О.М. Бандурки в розбудову української державності, щодо ролі видатного сучасника в історії незалежної України. Окремі дослідження доцільно присвятити теоретичним досліддам О. Бандурки в різних галузях наукового знання, зокрема в галузі теорії і історії державного управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка А. М. Власть толпы / А. М. Бандурка. – Харків: Золота миля, 2017. – 348 с.
2. Бандурка А. М. О власти и преступности... /А.М. Бандурка. – Харьков: Золотая миля, 2012. – 390 с.
3. Бандурка А. М. Психология толпы: [монография] / А.Бандурка. – Харьков: Титул, 2006. – 208 с.
4. Бандурка А. М. Политическая криминология: [монография] / А.Бандурка. – Харьков: Золотая миля, 2017. – 412 с.
5. Брюгген В. Книга як наслідок і причина. – Харків, 2013. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kharkiv-nsru.ond.ua/archives/2290> [перевірено 30.10.2018].
6. До ювілею Олександра Марковича Бандурки: Бібліографічний покажчик / [Д.В. Швець (керівник кол. авт.-укл.), О.С. Мірошніченко, І.В. Щербакова та ін.; за заг. ред. В. В. Сокурєнка, С. М. Гусарова]. – Харків: Харків. Нац. ун-т внутр. Справ, 2017. – 128 с.
7. Ландсман В. А. Аберації і міфи сучасної політичної свідомості / В. А. Ландсман // Публічне управління: виклики ХХІ століття: зб. Тез ХІІ Міжнар.наук.конгресу, 21-22 березня 2013р. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. – с. 10-11.
8. Мешак Г. Розвиток української і німецької криминологічної думки / Г. Мошак // Питання боротьби зі злочинністю / Г. Мешак. - Вісник нац. акад. прав. Наук України. – 2012. - № 1 (68) - С. 224-232.
9. Одінцева Г. С., Дзюндзюк В. Б., Мельтюхова Н. М. та ін. Теорія та історія державного управління: Навч. посіб. / Г. С. Одінцева, В. Б. Дзюндзюк, Н. М. Мельтюхова та ін. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 288 с.